

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

Överklagande av en hovrättsdom – grovt narkotikabrott m.m.

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

PW
Frihetsberövande: Häktad

Ombud och offentlig försvarare:
Advokaten JG

Saken

Grovt narkotikabrott m.m.

Överklagade avgörandet

Svea hovrätts, avd. 1, dom den 2 september 2011 i mål nr B 6559-11

Yrkande

Jag yrkar att Högsta domstolen, med ändring av hovrättens dom, dömer PW till ett längre fängelsestraff än det av hovrätten bestämda.

Bakgrund

Åtalet

PW åtalades för grovt narkotikabrott. Det gjordes gällande att han den 10-11 maj 2011 från trakten kring Ödeshög till Bålsta olovligen innehåft och transporterat 97 155 gram cannabisharts, som är narkotika och som inte var avsett för eget bruk. Han har därefter den 11 maj 2011 i Bålsta olovligen innehåft och förvarat narkotikan. Det gjordes gällande att brottet var att bedöma som grovt med hänsyn till den stora mängden narkotika.

PW åtalades också för rattfylleri och narkotikabrott, ringa brott.

Tingsrättens dom

PW erkände gärningarna.

Tingsrätten dömde PW för grovt narkotikabrott, narkotikabrott och rattfylleri i enlighet med åtalet och bestämde påföljden till fängelse i nio år.

I påföljdsdelen anförde tingsrätten bl.a. följande.

Med beaktande av den mycket stora mängden narkotika, cirka 97 kilo, som PW transporterat och förvarat råder det inget tvivel om att brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form vilket PW inte kunnat undgå att förstå. Vid en på detta sätt organiserad brottslighet utgör kuriren som regel en viktig länk i distributionskedjan. PW har utfört brottet mot betalning i form av narkotika. På grund av det anförda har brottet ett mycket högt straffvärde och PWs gärning förtjänar därför ett strängt straff. Påföljden bestäms till fängelse nio år.

Hovrättens dom

PW överklagade tingsrättens dom och yrkade att hovrätten skulle sätta ned fängelsestraffets längd väsentligt.

Hovrätten ändrade tingsrättens dom endast på så sätt att fängelsestraffets längd bestämdes till fyra år.

Såvitt gäller frågan om påföljd anförde hovrätten bl.a. följande.

Hovrätten finner att PWs olovliga befattning med nu aktuell cannabisharts har varit relativt begränsad i tid och rum och hans egen vinning härav har med utgångspunkt från hans egna uppgifter varit förhållandevis ringa. Det har inte påståtts att PW har tagit del i den vidare distributionen av narkotikan eller varit mer delaktig i organiserandet av den ifrågavarande verksamheten. Omständigheterna i målet ger sammantaget således inte stöd för annan slutsats än att PW har haft en endast inskränkt roll i ett större sammanhang där avsevärt större aktörer har spelat betydligt viktigare roller. Mot den bakgrund är förevarande fall inte ett sådant som åsyftas i bestämmelsen i 29 kap. 2 § första stycket 6 brottsbalken. Det är för hovrätten även uppenbart att det finns fall som förskyller ett betydligt högre straffvärde än det brott som PW har gjort sig skyldig till. I enlighet med vad som tidigare anförts är det för sådana fall som den övre delen av straffskalan är avsedd.

Det ska emellertid noteras att bestämmelsen i 29 kap. 2 § brottsbalken inte är uttömmande. Det kan således förekomma situationer i det individuella fallet där omständigheter som ter sig väsentliga och som inte täcks av de aktuella reglerna är försvårande vid domstolens bedömning av straffvärdet (jfr prop. 1987/88:120 s. 77). I förevarande fall är det inte möjligt att vid straffvärdebedömningen bortse från att PWs transport och förvaring av drygt 97 kg cannabisharts har utgjort ett led i ett förfarande som i förlängningen innebär att missbruk kan spridas till personer som inte tidigare använt narkotika. Detta kan PW inte ha undgått att inse då han utförde den aktuella transporten. Det anförda är en sådan omständighet som enligt hovrättens mening ska beaktas i skärpande riktning vid straffvärdebedömningen. Därtill kommer att den särskilt stora mängd narkotika som PW tagit befattning med visserligen har beaktats vid rubriceringen av narkotikabrottet såsom grovt, men att det finns utrymme att även beakta detta vid bedömningen av straffvärdet. Härvid måste emellertid också hänsyn tas till att PWs befattning har avsett cannabisharts, vilket är narkotika som, såvitt känt, har en generellt lägre farlighetsgrad än t.ex. heroin för vilken samma straffskala är

tillämplig. Sammantaget leder det anförda enligt hovrätten till att straffvärdet för nu aktuellt grovt narkotikabrott inte uppgår till mer än fängelse i fyra år.

Framställningen från Utvecklingscentrum Stockholm

Utvecklingscentrum Stockholm har inom Åklagarmyndigheten ett särskilt ansvar för metodutveckling m.m. när det gäller bekämpande av narkotikabrottslighet. Utvecklingscentrum Stockholm har överlämnat domarna i målet till riksåklagaren och uttalat som sin mening att det finns skäl att överklaga hovrättens dom i påföljdsdelen, se [bilaga 1](#). Enligt utvecklingscentrum Stockholm skulle en prövning av målet vara av vikt för ledning av rättstillämpningen.

Grunderna för mitt överklagande

Straffvärdebedömning m.m. vid narkotikabrott

Straffskalan för narkotikabrott av normalgraden är enligt 1 § narkotikastrafflagen (1968:64) fängelse i högst tre år och straffskalan för grovt narkotikabrott är enligt 3 § samma lag fängelse i lägst två år och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om det har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller annars varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Det anges också att bedömningen ska grundas på en avvägning av omständigheterna i det enskilda fallet.

Arten och mängden av den narkotika som gärningen avser är viktig vid såväl rubricerings- som straffvärdebedömningen (se t.ex. NJA 1993 s. 38 och Högsta domstolens dom av den 16 juni 2011 i mål nr B 5412-10). Bedömningen i dessa frågor ska emellertid grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det enskilda fallet, varför det också är av betydelse vilken roll gärningsmannen haft när det gäller narkotikahandlingen i vidare mening, om han eller hon själv är narkotikaberoende och vad syftet med gärningen har varit. Att gärningen utgjort ett led i organiserad brottslighet kan tala för att brottet ska bedömas som grovt. Även graden av hänsynslöshet ska tillmätas betydelse vid bedömningen av om brottet är att bedöma som grovt, såsom att det aktuella preparatet är särskilt farligt eller att det varit fråga om systematiskt bedrivna överlåtelse till skolelever eller annan ungdom eller till intagna på anstalter (se bl.a. prop. 1980/81:76 s. 208 ff. och NJA 2004 s. 354).

I NJA 2004 s. 354 uttalade Högsta domstolen att försiktighet bör iakttas med att fastställa och tillämpa generella schabloner avseende art och mängd narkotika när det gäller gränsen mellan normalbrott och grova brott. Vid bedömningen måste enligt Högsta domstolen även andra faktorer ges en betydande vikt. Därvid framhölls att den allvarliga narkotikabrottsligheten i allmänhet bedrivs i vinningssyfte och i mer eller mindre organiserade former där ofta ett stort antal personer deltar i olika led och funktioner i den samlade verksamheten. Vidare konstaterades att de omständigheter som inverkar på gradindelningen av brott i allmänhet är av s.k. objektiv betydelse. Bedömningen av om en gärning utgör grovt narkotikabrott bör dock ske med beaktande av inte endast arten och mängden av den narkotika som gärningen avser utan också av den roll som gärningsmannen haft när det gäller narkotikahandlingen i vidare mening. Högsta domstolen konstaterade vidare att bedömningen av straffvärdet ska ske med utgångspunkt i de allmänna reglerna i brottsbalken. En sammanvägning ska därför göras av omständigheterna i det enskilda fallet, varvid det bl.a. är av betydelse vilka avsikter och motiv gärningsmannen haft.

I NJA 2008 s. 653 konstaterade Högsta domstolen att domstolarna som utgångspunkt för bedömningen av straffvärdet i narkotikamål i allmänhet använder på grundval av praxis utvecklade tabeller i vilka ett "normalt" straffvärde anges i förhållande till den art och mängd narkotika som gärningen avser. I domen uttalade Högsta domstolen vidare att såväl lagstiftaren som Högsta domstolen i olika sammanhang betonat vikten av att iakttas försiktighet med att fastställa och tillämpa generella schabloner avseende art och mängd narkotika som grund för straffvärdebedömningen i enskilda fall. Detta angavs särskilt gälla när det är fråga om hantering av mer betydande mängder narkotika. När det gäller mindre mängder narkotika framstår det däremot, om inga särskilda omständigheter föreligger, som mer naturligt att straffvärdebedömningen sker med tillämpning av schabloner.

Högsta domstolen har i en dom av den 16 juni 2011 i mål nr B 5412-10 uttalat följande angående frågan om vilka gärningar som bör rubriceras som grovt narkotikabrott.

Som en allmän sammanfattning kan sägas att rubriceringen grovt narkotikabrott är avsedd för främst sådana allvarliga gärningar som ingår i en organiserad narkotikahandel med inriktning på att i vinningssyfte sprida missbruk och utnyttja missbrukarnas beroende. Narkotikabrott som står i ett direkt samband med eget missbruk är däremot som regel inte avsedda att betecknas som grova brott och får allmänt sett anses ha ett lägre straffvärde. Som framhålls på s. 208 i propositionen innebär detta givetvis inte att det förhållandet att gärningsmannen missbrukar narkotika kan åberopas som skäl för strafflindring "vid narkotikabrott av verkligt allvarlig natur, t.ex. när gärningsmannen tagit befattning med narkotika i stor omfattning eller när gärningen är ägnad att leda till en omfattande spridning av missbruket".

I domen uttalade Högsta domstolen vidare att det är självklart att arten och mängden av den narkotika som en tilltalad har befattat sig med är en faktor som är viktig vid straffvärdebedömningen i narkotikamål. Detta angavs innebära att tabeller som upprättats med stöd av praxis och med utgångspunkt i art och mängd ofta kan vara ett värdefullt hjälpmedel, särskilt i fråga om brottslighet som inte är grov. Tabeller som upprättas med utgångspunkt i art och mängd är emellertid enligt Högsta domstolen alltid förenade med osäkerheter och därmed också risker för missvisande jämförelser. Högsta domstolen fortsatte enligt följande.

Av det föregående följer att tabellerna måste användas med försiktighet och med insikt om att det kan finnas behov av att ompröva de utgångspunkter på vilka de vilar. De ger lätt ett intryck av exakthet och objektivitet som kan vara bedrägligt, eftersom tabeller aldrig är säkrare än sitt underlag. .-.- Problemen med osäkerheter och risker för missvisande jämförelser visar sig särskilt när det gäller större mängder narkotika. En mekanisk tillämpning av tabeller medför i sådana fall – utöver att andra och i många fall viktigare faktorer för bedömningen av straffvärdet inte kommer i beaktande – betydande risker för inadvartenser i dömandet. Att tabellerna ändå utsträckts till att omfatta större mängder torde, sammantaget med den utformning som de där har, dessutom ha medverkat till problemet att det beträffande narkotikabrott inte finns något utrymme för egentlig straffmätning vid den grävsta brottsligheten (jfr NJA 2010 s. 592). När det gäller de övre delarna av straffskalan för grovt brott får mot bakgrund av det anförda tabeller utifrån art och mängd anses fylla en begränsad funktion. I sådana fall utgör den mängd narkotika som den tilltalade har tagit befattning med i första hand en indikation på huruvida hanteringen har ”utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt” (jfr härtill även 29 kap. 2 § 6 brottsbalken).

Min bedömning

Rubricering

Inom den gränsöverskridande och organiserade narkotikahandeln är det sällan de ledande och centrala personerna i de kriminella nätverken som befattar sig rent fysiskt med narkotikan. Det gör i stället kurirer, transportörer och förvarare av narkotikan. Dessa utför ofta mycket riskfyllda och farliga uppdrag för i sammanhanget låg ersättning. Till sådana uppdrag utnyttjas ofta socialt utsatta personer med ekonomiska problem. De har sällan har ofta ingen kännedom om ”företaget” i övrigt utan kan bara sin lilla bit. Kurirerna, transportörerna och förvararna utgör dock viktiga länkar i distributionskedjan (se NJA 1991 s. 255 och Brå Rapport 2005:11 Narkotikabrottslighetens organisationsmönster).

Cannabis är inte en lika farlig drog som heroin. Cannabis är dock den i särklass vanligaste narkotikan i Sverige och ofta en ”inkörsdrog” till andra, tyngre, droger. En missbruksdos cannabis uppgår till mellan 0,3 och 0,5 gram. Skadeverkningar av cannabis är främst psykiska, med allt från försämrat minne och nedsatt inlärningsförmåga till psykoser och personlighetsförändringar. Missbruk av cannabis medför allvarliga konsekvenser för enskilda och för samhället.

I praxis har gränsen för grovt brott vid ett rent mängdresonemang satts vid 2,5 kg cannabis (cannabisharts och marijuana) (se Borgeke-Sterzel, Studier rörande påföljdspraxis m.m., 4 uppl., 2009, s. 641).

PW har hanterat ett så stort parti narkotika, drygt 97 kg cannabisharts, att redan mängden indikerar att befattningen är ett led i en brottslighet av större omfattning eller som bedrivits yrkesmässigt. PW har som kurir/transportör och förvarare haft viktiga roller i distributionskedjan. Hans befattning med narkotikan har sålunda utgjort ett viktigt led i en verksamhet som hade kunnat leda till en omfattande spridning av narkotika till såväl etablerade missbrukare som till personer som inte tidigare använt narkotika, vilket PW måste ha insett.

Mot denna bakgrund står det enligt min uppfattning klart att det brott PW gjort sig skyldig till måste bedömas som grovt narkotikabrott.

Straffvärde och straffmätning

Som ovan anförs har Högsta domstolen i domen den 16 juni i år uttalat att straffvärdebedömningen i narkotikamål ska bli mer nyanserad. Detta gäller framför allt när det blir aktuellt att tillämpa de övre delarna av straffskalan för grovt brott då även andra faktorer än preparatets art och mängd måste få genomslag.

Enligt de praxistabeller som utarbetats avseende cannabis skulle befattning med 90 kg cannabis leda till nio års fängelse och 120 kg till tio års fängelse vid ett rent mängdresonemang (se Borgeke-Sterzel, a.a., s. 641).

PW är dömd för att ha transporterat narkotikan från Ödeshög till Bålsta och därefter förvarat den i sitt hem tills polisen påträffade den nästföljande dag. Hans ersättning för detta uppgick, såvitt framkommit i målet, till 2 hg cannabisharts.

Som hovrätten funnit bör vid straffvärdebedömningen beaktas att PWs befattning med narkotikan varit relativt begränsad i tid och att hans egen vinning därav varit förhållandevis blygsam. Inte heller ger omständigheterna i målet stöd för annan slutsats än att PW haft en underordnad roll i ett större sammanhang där andra personer planerat och organiserat handeln, vilka personer på andra människors bekostnad haft de största vinstmöjligheterna. Beaktas ska också att PW själv är narkotikamissbrukare.

Jag vill dock återigen betona att transport av narkotika från tillverkare och inköpare till grossister och andra distributörer är en nödvändig och viktig del i den organiserade narkotikahandlingen. Den är nödvändig för att möjliggöra exploateringen av missbrukarna och för att personer högre upp i hierarkin inom den illegala narkotikahandeln ska kunna göra betydande ekonomiska vinster.

Nästan 100 kg cannabisharts utgör en mycket stor mängd och betingar ett mycket högt värde i missbrukarleden. Det som medverkar genom att t.ex. transportera en sådan stor mängd narkotika bör riskera ett mycket långt fängelsestraff.

PW har varit en viktig länk i distributionskedjan och har hanterat en särskilt stor mängd narkotika. Jag delar hovrättens uppfattning att det vid straffvärdebedömningen inte är möjligt att bortse från att PWs transport och förvaring av drygt 97 kg cannabisharts utgjort ett led i ett förfarande som i förlängningen innebär att missbruk kan spridas till personer som inte tidigare använt narkotika. Då den omständigheten att det varit fråga om en mycket stor mängd narkotika inte tillräckligt beaktats vid rubriceringen av narkotikabrottet som grovt bör mängden narkotika även få ett betydande genomslag vid straffvärdebedömningen.

Jag delar hovrättens ståndpunkt att det finns fall som förskyller högre straffvärden än det brott som PW har gjort sig skyldig till och jag kan instämma i att det av tingsrätten utdömda straffet, mot bakgrund av de uttalanden som gjorts i Högsta domstolens dom av den 16 juni 2011, framstår som något långt. Emellertid är det min uppfattning att straffvärdet, vid en bedömning av samtliga i målet relevanta omständigheter, för den brottslighet som PW har gjort sig skyldig till är betydligt högre än vad hovrätten funnit. PW bör därför dömas till ett avsevärt längre fängelsestraff än fyra år.

Skälen för prövningstillstånd

I Högsta domstolens dom den 16 juni 2011 i mål nr B 5412-10 görs uttalanden om tillämpningen av de tabeller med utgångspunkt i art och mängd narkotika som används som hjälpmedel vid bedömningen av gärningars straffvärde. Högsta domstolens uttalanden i dessa delar har gett upphov till en rad frågeställningar och en betydande osäkerhet i rättstillämpningen.

Jag har i en skrivelse som den 23 juni 2011 lagts ut på Åklagarmyndighetens intranät kommenterat Högsta domstolens dom av den 16 juni (se [bilaga 2](#)).

Som framgår av skrivelsen anser jag att domen i nuläget ska tolkas med försiktighet när det gäller bedömningen av straffvärdet hos andra narkotiska preparat än mefedron. Jag uttalade vidare att jag ser det som nödvändigt och angeläget att Högsta domstolen prövar flera mål gällande rubricering och straffvärde i narkotikamål i syfte att åstadkomma ytterligare ledning för rättstillämpningen.

Enligt min mening kan således en mer genomgripande förändring av praxis rörande straffvärdebedömningen i narkotikamål endast åstadkommas genom att Högsta domstolen i ytterligare avgöranden uttalar sig om hur straffvärdet ska fastställas i olika situationer.

Jag ansåg det vidare rimligt att utifrån domen redovisa bl.a. följande bedömningar.

Straffvärdebedömningen i narkotikamål ska bestämmas med hänsyn till samtliga i målet relevanta omständigheter, inte enbart art och mängd. I domen betonas att straffvärdebedömningen i narkotikamål måste bli mer nyanserad. Detta gäller framförallt när det blir aktuellt att använda den övre delen av straffskalan för grovt brott. I sådana fall är det viktigt att föra bevisning om i vilken utsträckning brottet ingår som ett led i en organiserad verksamhet och om denna i så fall är av större omfattning och har internationella förgreningar. I avvaktan på att ev. ny praxis skapas får nuvarande tabeller (t.ex. Borgeke m.fl."Studier rörande påföljdspraxis") alltså anses ge ett gott stöd när det gäller att bedöma straffvärdet i narkotikamål, i synnerhet när det handlar om brottslighet som inte är grov. Dessa tabeller bör alltså även fortsättningsvis kunna utgöra en utgångspunkt för straffvärdebedömningen. Vid höga straffvärden bör emellertid omständigheterna i det enskilda fallet tillmätas ökad betydelse, vilket torde innebära att straffvärdet i dessa fall kommer att anses lägre än vad tabellerna anger om inte försvårande omständigheter föreligger.

Det allvar med vilket lagstiftaren ser på narkotikabrotten grundas på de omfattande skador missbruket av narkotika för med sig för de enskilda individerna och för samhället i stort. Brottsförebyggande rådet konstaterar i en rapport om den samhällsskadliga narkotikabrottslighetens organisationsmönster att drivkraften för narkotikabrottsligheten är pengar (Brå Rapport 2005:11). Narkotikabrottsligheten är organiserad i nätverk, både täta och glesa, och i projektliknande organisationer som finns över hela landet och även verkar över gränserna. Brottsligheten är djupt förankrad i det kriminella samhället och dess informella regelsystem samt är inriktad mot smuggling, distribution och försäljning i det öppna samhället.

För att den illegala narkotikahandeln ska ge de vinster som verksamheten syftar till krävs att narkotikan omsätts och slutligen konsumeras. Det är rimligt att dra slutsatsen att i princip all narkotika som finns på marknaden förr eller senare kommer att missbrukas, i den mån den inte dessförinnan blir föremål för beslag. Den som i något led befattar sig med en viss art och mängd narkotika, som inte är avsedd för egen konsumtion, vet således att han eller hon medverkar till att just denna narkotika i slutändan kommer att missbrukas av annan med de skador detta för med sig både för den enskilde och för samhället. Samtidigt saknar han eller hon normalt kontroll över vem som slutligen kommer att använda narkotikan. Den kan hamna hos allt från användare med ett tungt missbruk till förstagångsmissbrukare som t.ex. ungdomar.

Med anledning av det sagda vill jag framhålla att arten och mängden narkotika även fortsättningsvis måste utgöra en naturlig och viktig utgångspunkt för bedömningen av straffvärdet i narkotikamål. Det bör därför också enligt min uppfattning finnas tabeller till ledning för bedömningen av straffvärdet även när det gäller brottslighet i de övre delarna av straffskalan. Även om tabellerna, i enlighet med vad Högsta domstolen uttalat, ska användas med försiktighet och straffvärdebedömningen utföras med beaktande av samtliga relevanta omständigheter har tabellerna en viktig funktion att fylla för att åstadkomma enhetlighet och förutsebarhet i rättstillämpningen. Detta gäller i synnerhet för fall där det saknas underlag för att dra närmare slutsatser om gärningsmannens roll och övriga omständigheter kring befattningen med narkotikan.

I fall som det här aktuella, och som inte är sällsynt förekommande, har en person med en underordnad, men viktig, roll i en större distributionskedja tagit befattning med en mycket stor mängd narkotika. Utöver preparatets stora mängd är några andra särskilda försvårande omständigheter inte för handen. Inte heller föreligger några särskilda förmildrande omständigheter. Enligt de praxistabeller baserade på art och mängd som tidigare ofta tillämpats skulle straffvärdet ligga på runt nio års fängelse. Hovrättens straffmätning avviker kraftigt från den praxis som etablerats i liknande mål. I t.ex. NJA 1998 s. 512 ansågs straffvärdet för befattning med 3,5 kg cannabis som framställd genom odling i hemmet motsvara fängelse i två år och tre månader.

Mot denna bakgrund vore det av stor betydelse att få Högsta domstolens syn på hur straffvärdebedömningen bör göras i fall som det här aktuella.

Sammanfattningsvis skulle en prövning av överklagandet vara av stor vikt för ledning av rättstillämpningen.

Bevisuppgift m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Utvecklingscentrum Stockholm
Åklagarkammaren i Uppsala (AM-79247-11)